

EL CORPUS DOCUMENTALE LATINUM HISPANIARUM (CODOLHISP), UNA PLATAFORMA DIGITAL D'ACCÉS CONJUNT PER A L'ESTUDI DEL LLATÍ MEDIEVAL HISPÀNIC*

CARLOS PRIETO ESPINOSA
Universidade de Lisboa
cprieto@edu.ulisboa.pt

Els dies 11 i 12 de juliol del 2019 es va celebrar a Barcelona, a la Institució Milà i Fontanals de Recerca en Humanitats del CSIC, el simposi «La lexicografia llatina medieval i els corpus documentals. Memorial Joan Bastardas». El motiu principal que impulsà aquest encontre, dedicat a la memòria de Joan Bastardas i Parera (1919-2009), catedràtic de Filologia Llatina de la Universitat de Barcelona i director del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* (GMLC) fins a la seva mort, fou la presentació del *Corpus Documentale Latinum Hispaniarum* (CODOLHisp), una plataforma digital d'accés conjunt a les quatre bases de dades lèxiques elaborades pels equips de recerca que estudien el llatí medieval hispànic i un dels exemples més recents de la revolució que el món digital ha suposat en la manera de fer lexicografia. De fet, la història que hi ha al rerefons d'aquest projecte compta ja més de dues dècades i està estretament lligada a aquesta revolució.

Les bases de dades lèxiques per a l'estudi del llatí medieval hispànic

En efecte, ja als anys noranta començà a resultar evident que les aleshores dites «noves tecnologies» podrien renovar el mètode de treball dels investigadors engrescats en la confecció de diccionaris. En l'àmbit de la lexicografia llatina medieval hispànica, un dels primers a reflexionar sobre la necessitat d'incorporar les eines digitals fou, precisament, el professor Bastardas, que escrivia aquestes paraules a la *Nota introductòria* de l'onzè fascicle del GMLC, publicat al 2001:

* Aquest treball s'ha elaborat amb el suport d'un contracte postdoctoral al Centro de Estudos Clássicos da Universidade de Lisboa vinculat al projecte del *Corpus Documentale Latinum Portucalense* (FLUL-2-CEClássicos-CODOLPORUIDP-2020). S'inscriu, igualment, en el projecte «Ampliación y desarrollo de la base de datos *Corpus Documentale Latinum Cataloniae* (CODOLCAT) (3)» (PID2020-115276GB-C21).

El procés normal d'elaboració del *Glossarium* va patir un cert alentiment [...] a l'any 1985. Ultra les causes pressupostàries d'aquest fet, cal fer esment especial en les causes derivades de l'esplet de publicacions de documents [...] que es va produir a partir d'aquest any, cosa que provocà greus problemes a l'hora d'abastar-los i incorporar-los als fitxers preexistents. Amb el temps, hom se n'adonà de la impossibilitat de seguir en aquesta línia i encetà una orientació mixta: d'una banda, continuar amb la publicació prenent com a base els fitxers existents, i, d'altra banda, crear una base informàtica amb tots els documents de publicació recent, cosa que permetria completar [...] les mancances que es poguessin palesar [...] en els fitxers.

Atès que la publicació de documents adquirir un ritme que el mètode de treball tradicional del *Glossarium* no podia seguir, es prengué la decisió de treballar en una plataforma que contindria, digitalitzats, els textos. Aquesta eina no havia de substituir les fitxes clàssiques emprades per a la redacció del diccionari, que mai no han deixat de ser la base sobre la qual es basteix cada fascicle, però sí que n'arrodoniria la informació.

Els avantatges de les eines digitals també van ser percebuts pels lexicògrafs que analitzaven els diplomes escrits al regne de Galícia entre els segles v i xv; al 2004, després d'una dècada de feina, publicaren la primera base de dades lèxica del llatí medieval de la península Ibèrica, el *Corpus Documentale Latinum Gallaeiae* (CODOLGA). Advertida la seva eficàcia, al GMLC es començà a preparar una plataforma de característiques similars. Finalment, al 2012 va veure la llum el *Corpus Documentale Latinum Cataloniae* (CODOLCAT), que ofereix resultats a partir dels diplomes redactats a la Catalunya dels segles IX-XII.

Durant els darrers anys s'han publicat versions cada cop més completes del CODOLGA i del CODOLCAT i dos equips més han elaborat bases del llatí medieval dels seus territoris: des de la Universitat d'Alacant s'ha preparat el *Corpus Documentale Latinum Valencie* (CODOLVA), amb la documentació produïda al regne de València entre el 1240 i el 1400, i l'equip del *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Castellae et Legionis* ha confeccionat el *Corpus Documentale Latinum Legionis* (CODOL-LEG), publicat al 2019, amb els textos elaborats en territori lleonès i castellà entre el segle VIII i el 1230.

El Corpus Documentale Latinum Hispaniarum

En els darrers temps, l'actualització o la confecció de les plataformes ha estat dirigida, en bona part, per la voluntat d'edificar un projecte encara major. Els responsables de les quatre bases havien manifestat l'interès que tindria que els projectes individuals convergissin en una única plataforma; després de moltes reflexions sobre com s'havia de materialitzar una idea tan ambiciosa, publicaren, al 2019, el *Corpus Documentale Latinum Hispaniarum*, un projecte reconegut com a «Xarxa

d'Excel·lència» (FFI2016-81889-REDT) i finançat pel Ministeri d'Economia, Indústria i Competitivitat del Govern d'Espanya. El CODOLHisp és una plataforma de plataformes que ofereix resultats uniformes sobre materials lexicogràfics editats de maneres molt diferents i amb eines informàtiques diverses.

La col·laboració entre els integrants dels grups permeté que les dificultats tècniques i conceptuals d'un projecte d'aquestes dimensions no fossin obstacle perquè estigués enllestit en la data prevista, l'estiu del 2019. Va ser aleshores, com hem dit abans, quan, al simposi que tingué lloc a la Institució Milà i Fontanals, se'n va fer la presentació. Aquesta trobada s'inaugurà a la tarda de l'11 de juliol amb unes paraules de la Dra. Teresa Cabré —actual presidenta de l'IEC i presidenta, aleshores, de la Secció Filològica— de record envers el Dr. Bastardas, vicepresident de la institució entre el 1983 i el 1986 i director de les Oficines Lexicogràfiques entre el 1990 i el 1992.

Tot seguit, van prendre la paraula representants dels equips del CODOLHisp. La primera de les intervencions anà a càrrec dels Drs. Pere J. Quetglas, director del GMLC i investigador principal del CODOLHisp, i Ana Gómez Rabal, científica titular del CSIC i membre del GMLC. Tot insistint que la filosofia del projecte havia tingut com a punt de partida el respecte envers les bases originals, Quetglas repassà les raons que havien dut els grups de llatí medieval hispànic a unir esforços, mentre que Gómez Rabal mostrà el funcionament de la plataforma i en detallà els aspectes més rellevants.

Arribà, a continuació, el torn del Dr. José Manuel Díaz de Bustamante (USC), director en aquell moment del CODOLGA, que explicà la participació del grup en el projecte; de la Dra. Mercè Puig Rodríguez-Escalona (UB), membre del GMLC, que també especificà el paper del CODOLCAT; dels Drs. Estrella Pérez Rodríguez (UVA) i Maurilio Pérez González (UNILEÓN), els quals, a més, mostraren el CODOL-LEG; i del Dr. Juan Antonio Barrio i la Sra. Alejandra Angelino (UA), que se centraren en el CODOLVA.

Perspectives de futur

El llatí medieval és l'objecte de treball d'equips lexicogràfics de tot Europa, de manera que era necessari donar-los a conèixer el CODOLHisp i convidar-los a integrar-se en la plataforma o a plantejar la creació d'una de nova que els abasti tots. Per això, perquè molts dels projectes internacionals anàlegs que s'estan duent a terme comparteixen una natura semblant, les sessions del dia 12 van donar veu a membres d'aquests equips.

Un exemple clar d'aquesta semblança d'objectius és, segurament, el *Corpus Documentale Latinum Portucalense* (CODOLPOR), els responsables del qual, els Drs. Paulo Alberto i Rodrigo Furtado (Universidade de Lisboa), exposaren l'estat de la digitalització de les fonts del regne de Portugal. Al seu torn, el Dr. Michał Rzepiela (IJP-PAN) parlà del diccionari del llatí medieval de Polònia i

dels corpus electrònics en què treballa l'equip que lidera; en tercer lloc, el Dr. Vasile Rus, de la Universitatea Babeş-Bolyai, raonà sobre l'estat de publicació i la desitjable digitalització dels textos llatins romanesos. La Dra. Adelheid Wellhausen (Bayerische Akademie der Wissenschaften) donà notícia de l'estat de confecció del diccionari que dirigeix, el *Mittellateinisches Wörterbuch*, mentre que la Dra. Guadalupe Lopetegi (UPV) es preguntà si «serà alguna vez posible un CODOLVASC». Finalment, els Drs. Bruno Bon i Renaud Alexandre (IRHT), del *Novum Glossarium Mediae Latinitatis*, presentaren VELUM, una futura plataforma amb què aspiren a construir un gran corpus de textos llatins medievals orientat a la tasca lexicogràfica.

Menada pel record de Joan Bastardas, aquesta trobada demostrà com de profitós és que els lexicògrafs del llatí medieval s'uneixin per actualitzar i dur endavant la seva disciplina. Tan sols queda esperar que aquesta sigui la primera de moltes passes i que projectes com el CODOLHisp ajudin a assolir noves fites internacionals.

BIBLIOGRAFIA

- CODOLCAT (2020): Pere J. Quetglas (dir.), Ana Gómez Rabal (coord.), *Corpus Documentale Latinum Cataloniae*, v. 9, Barcelona: CSIC, UB. En línia a: <<http://gmlc.imf.csic.es/codolcat>> [Consulta: 28.6.21]
- CODOLGA (2020): José M. Díaz de Bustamante (dir.), *Corpus Documentale Latinum Gallaeciae*, v. 17, Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. En línia a: <<http://corpus.cirp.es/codolga>> [Consulta: 28.6.21]
- CODOLHisp (2019-): Pere J. Quetglas (dir.), *Corpus Documentale Latinum Hispaniarum*, Barcelona: CSIC. En línia a: <<http://codolhisp.imf.csic.es/codolhisp>> [Consulta: 28.6.21]
- CODOL-LEG (2019): Estrella Pérez Rodríguez (dir.), *Corpus Documentale Latinum Legionis*, v. 1, Valladolid: Universidad de Valladolid. En línia a: <<http://www.codolleg.es>> [Consulta: 28.6.21]
- CODOLPOR (2015-): Paulo Farmhouse Alberto (dir.), *Corpus Documentale Latinum Portucalense*, Lisboa: Centro de Estudos Clássicos da Universidade de Lisboa. En línia a: <<http://codolpor.ul.pt>> [Consulta: 28.6.21]
- CODOLVA (2019): Juan Francisco Mesa Sanz (dir.), *Corpus Documentale Latinum Valencie*, v. 1, Alacant: Universitat d'Alacant. En línia a: <<http://codolva.ivitrua.es>> [Consulta: 28.6.21]
- GMLC (1960-1985): Marià Bassols i Joan Bastardas (dirs.), *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae. Mots llatins i romànics documentats en fonts catalanes de l'any 800 al 1100*, vol. I (A-D), Barcelona: CSIC, UB; Joan Bastardas (dir.) (2001 i 2006), *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae. Mots llatins i romànics documentats en fonts catalanes de l'any 800 al 1100*, fasc. 11 (F) i 12 (G), Barcelona: CSIC. En línia a: <<http://gmlc.imf.csic.es/glossarium>> [Consulta: 28.6.21]